

ARTE BERRI BATA?

- Zure artista-ideiak agertzeko zein gai edo bide dituzu? Esaiguzu, mesedez, nola latzen dituzun?

- Darabilzkidan gaietaz eta nere lan-keratzaz zera esango dizut bakarrik: irikitzen dira eskuak, zabaltzen hesoak, eta nere lana as-tean ez daukat ezertxo ere. Ala ere, jokaera onek ba-du maitasun-taupada aundi bat, baita elkar-kon-trakotasun bat ere: dena batzeko nai bizi bat da-go emen, eta, axalez eta leenen-begiradaz, alda-tua baino balio gutxiagokoa izango dan izakera eraberrituak emateko egarria, onela gizakiak zer-bait berri ta baliotsuagorik izan dezan, nigan jaio dan antzaldatzea erakutsi, ta begiratzaille ta lanaren erdikideagan eraberritze bera sortzen lagun dezagun.

Usgunea, espazioa, ta errealidade usma-garriaren arpegierak batetik, materiala ta lekua bestetik, onengandik jasota eskuetan darabilkidan kanpoko temarekin bat: oiek guziak dituzu egintza sortarazlean eskuarteko langai ta elemendusaila. Auen ondoren, ideazko beste elemendusail bat da-tor; onela laburtu dezakegu: gere aldiko ideia bereziek emandako, eta geometria-komposizioa edo erakuntzakiko (estruktura) konzetua, ta eskultu-ra-lanari arkitekturan dagokion tokiak ta lurral-de inguruek ezartzen didaten asmoa. Espaziozko

bi izaki-talde oiek elkar-lotzen ditut leenengoa aldizko errealdade-legepean, ta bigarrena aldigabekoa. Lan onen ondorioa izakera astratuzko zera bat da; estetikuki baliotsua dan espaziozko erreinu bat ba-daukagu. Bere bidez, gure esistentzi-larritasunaren iturburu ta ertiaren objektu metafisikoa dan bizitzazko aldia edo barne-bizitza irudi bihurtuko dut. Ona, ba, kreazio-gosearen barne ixillean erlijiozko saibazio-leia bat nola daukagun; erlijio-egarri ori, ikusgarria izan dedin, gizartean politika bihurtzen da.

- Zure erti-lanetan zer eginkizun du Izadiak? Zure ertia Izadiaren aldeko edo aurkakoa da? Zein artueman dituzte Izadiak eta zure erti-bideak?

- Daukadana Izadia da, palta zaidana ez da Izadia. Ni metafisika-langille naiz, egaka noa Izadiaren kontra, Idazia birrindu egiten dut. Txoko au espazio naturalean ustutzea lortu dudanean, nere eskultura amaitu dut: izate-bizileku bihurtuaz, irudia eragabetu ta nere espirituzko egontoki egin dudanean, bukatu dut nere lana.

- Esaidazu, mesedez, zure erti-lanean usguneak, espazioak, duen eginbearra. Zer da erlijiozko espazioa?

- Orri buruz zerbait jardun naiz. Erlijiozko espaziotzaz zerbait esan dezaket oraindik. Formak aldizko dinamika batez elkartuaz, gaurko erti-joerak lana erti-mekaniskuz kutsatu nai dute. Aldi ta mogimenduak oraingo errealdadearen irudiz jaxten ditu erti onek, edo artistaren aldi sujetibu ta esistentzi-larriz bestela. Bi joera auetan -fomazaleena ta formagabea- errealdadeak edo gizakiok daukan zerbait berritzen da. Ni, berri, palta zaidanaren billa noa: guzion larri-ertitasun onentzat bistazko elementu utsez eratua izango dan irtebide bat nai dut; gure bizitzaren kili-koloak eta zentzumen prestatugabe eta kanpotik, naasian, datozkigun inpresioen aurka bearrezko babesgabetasunak sortzen baitugute ori.

Erti onen izakera ixildueziñak eta "iruditetasunak" entzule ta ikusle uts bihurtzen dute gizona. Neretzat ertiaren eginkizunak erabat beste-

lakoa izan bear du: gaurko ertiaren jomuga bear-rekoena, gere espazio-sentimenaren sendabidez, giza-izatea osatzea da. Erti-lanak, aldiaren erak ezereztuaz, ixillaraziaz, au da, espazio ustuz, artzaillea (receptivo) izan bear du. Onela, gizonaren begira-egotea nortasunaren barnean egite bikainera igoarazten dut. Izan ere, au da egizko erlijioari dagokion jokaera, erlijiozko arkitektura izan nai duenari ez baitagokio erti ta espazioen izakera artzaillea besterik.

- Askotan entzun dizugu ertiaren betekizuna gizonaren salbapena dena: zer esan nai duzu? Zer ta nolakoa da ertiak eman dezaigukean salbazio ori? Zer gaizkatzen du artiak?

- Ertiak gizonaren barne-aberastasunak lanera beartzen ditu, ta ugaritu egiten. Estetika aldetik, espiritu-sendaketa bat dei genezake au. Ertiak, kanpoko munduan dakusgun ordena aldatu egiten du, norbera sakonkiago ezagutzera beartzen gaitu ta sentimenaren agargarri izango dan gere konzientziko atalik barnekorrena lanera bultzatzen du.

Gure eguneroko espazio-esperientzi sumagarriaren erak ere itz egin dezaten, ertiak izkuntza berria ematen digu. Gizonak bere askatasuna zabaldu ta bistazko mirari etengabearen egia beretu egin bear du. Eziketa ontan diardu ertiak, bere eginkisuna gizonaren espirituzko salbazioa baita.

Gaurko erlijio-ezikuntzak porrot egin duela esango nuke, ta onen arrazeia sentimenari dagokien pareko estetika-edukazio bat albean ez daramalake ote dan nago. Asis'ko Prantzisko'k espirituzko ezikuntza ezinbanatu bi aukla bizi ta irakatsi zuen. Izadiaren sorkarrietatik galdezka ta gizonaren erti-laneta, prantzunez daukagun espiritua ulertzean, ezin ditake erlijio-fede bat benetan bizi, berarekin dakarzkigun poesi-zirikaldien bizizko poza gabe.

- Zertan datza zure erti-teoriaren beresitasuna? Zein desberdintasun dute zure orrek eta orainarteko tradiziozkoak?

- Ez dago oituzko erti-teoria bakarrik, asko baiño, kultura-aldiari ta giza-bizi-

tokiari dagokienez. Ertia ez da inoiz gelditzen. Aro bakoitzak sortzen du bere ertia, ta aro bakoitzaren barruan oraindik, artista bakoitza gurka jeiki diteke, ta erabaki berriekin bide berriari ekin. Alde ontatik, nik ez duk inoizko joerarekin eztabaidarik, nere aldian kokatu naiz, ta Izadiatzaz ta gere lanean daramakigun bideatzaz zerbait zeaztea bururatu zait.

Gaurko eskultura, Izadi edo gizonarekin naasturik, mogimendua iruditu ta sortzera badoa, nik irudiarentzat, espiritu-bizileku izan ditekera, bakardade ustua, espaziozko ixillune irikia, bilatzen dut. Exerleku ta erretiro bat nai dut.

- Erriaren estetika-ezikuntza lortzeko zein bidei derizkiezu egokienak? Au iritxi ditekela uste al duzu?

- Ba-da ertiaren aberastasun zabala, edo bertatik zerbait ulertzeko, profesiozko ezikuntza bat. Baina erti-lanak ba-du edukazioarekin beste erlazio bat ere. Ertiak, aurrean egoteaz bakarrik ere, gizartea eragin egiten du. Gizarte bat, erti-lanak ez ulertu arren, ezta berdina lan oien aurrean edo oiek gabe. Erti-lan bat ez ulertu arren, aurrean ba-daukat, emen bertan, baina apur bat arutzaxeago, daukadan zerbaitek ikutua sumatzen dut nere burua. Gizon batek gainerakuon liferentea izateko, aski du bere buruari galdera desberdiñak zuzentzea, beti izango du nolabaiteko erantzunen bat. Bere buruari ematen dizkion erantzun aukerak askatasunaren kontzientzia ta ezikuntza-egarria zabalagotzea da.

- Zure erti-billakakuntzan zer izan da Arantzazu? Ezer esan nai al du zure artista bizitzan Arantzazu'k?

- Galdera au auskorra da oso ta asmo sakonez egin didazula derizkiot. Zabalki ta edatsu erantzun nai nizuke, baina ez dakit nola laburtu. Nere espiritu-bizitzan Arantzazu'k bi gauza esan nai ditu. Erti-aldetik, lagunekin elkar-turik ta bat eginda, batasun onek eskatzen duen menpetasunez, erti-lanari ekitea; ta eskultura aldetik, orko arazoaren askabiderako, kondizio gogor ta nekezeneri aurpegi eman bearra, Arantza-

zu'n, irudia egiteko, batu bear nituen langaiek erantzunbear ta nekerik aundienak baitzituzten: erlijio-gaia, arkitektura ta parajea, etorkizunari begira gure erri-erlijioari eman bear diogun esanaia, neure erlijio ikusera, ertiatzaz gaur-egun dagon ideia ta neuk dudan erizpidea, gaurko kondaira unea, ta Arantzazu'tzaz erriak duen sentipena.

Gai auek denak elkartzean, aurretik ausnartu bear izan ditudan zenbait erantzunertan sortzen da soluzioa. Azken erabakia kanpotik, edo langai bakar batetik, epaitu nai izatea, darabilkidan errealidadea estetika aldetik gaizki epaitu ta kanpoan uztea da. Eskultura lanean ez da erejian erortzen, zuzenago da erejian igo egin nintzela esatea. Arantzazu'n lortu dudan beste ikasten bat. Nigan estetikazko ta erlijio-salbakuntza bat egin dira. Erlijiozko ta estetika-bizitzak ez dira banatu. Arantzazu'n konturatu naiz: irudiak ta elizak gauza berdiña esaten didate. Eskulturagillearentzat egun bakoitza igandea da, espiritu-salbaziorako emandako eguna.

- Zein da Arantzazu'n eman nai diguzun erlijio ta erti-mezua?

- Neurea, esan dizudan au. Ta ain da izan ere tolesgabe ta prantziskotarra. Erti-sumamenak gizona -bere bizitza mandu ta guzi-erlijio-antzaldatu egiten du. Estatuari ematen zaion maitasuna, baldintza ta ordu jakiñik gabeko maitasuna da. Gizakia apostolu biurtzen duen maitasun bera da arria irudi egiten duena ere. Onela, gauza denak goraka pisatzen dute. Ikusigabeak sinistea da erlijio-fedea; baiña erti-sinismena ikusten ari geran denak sinistea da. Bistazko (vusual) sumamenik gabe gizonak bere bizitza baztertu egiten du, anka bakarka dabil, pekatudun aberearen antzera astun eta goibel, argiz ta mirariz betetako illunbean.

- Zure ustez, euskaldunak ba al du ertietan etorkizun berezirik? Bere abendak joera apartekorik ematen al dio?

- Ez dut arraza-zalekerian federik, baiña dena sinisten dudanez, onetzaz ere zerbait

pentsa dezaket. Erri guzior errailetan ba-da enda bakar egiten gaituen zerbait: guzior erio-etorkizuna. Esistentziaren sentipen ikaragarria au sakonago errotua daukan gizarteak izango du erti-joera bikainagoa. Onelakoa dugu gure Euskalerrria, baina asabengandik jaso dugun erlijio-igesbideak, erti-biderako bigundu, xamurtu, egin gaitu. Ertie gabe, ordea, erlijioa ere makaldu egiten da.

Izkuntza-ertian, berriz, ba-ditugu, bai arraza-apartekotasunak. Menendez Pidal'ek dionez, lateratik, euskera dala bide, gaztelera -ta ez gallego, portuges edo katalanera- jaio bada gure izakeraren, mekanismu auen, berezitasun au aztertu ta argitzen sailtu bear genuke, ez baitira noski ain ezkutuak, ta gainera zirikatzaile ta biderakusle apartekoak izan bailitzaizkiguke. Nere us-tez, au da euskal-billaketaren eginkizun prexiko-koen ta gaurkoena.

Gure kultura-politika oso ertsia izan da beti: ez du inoiz aundi nairik izan. Arriber-ridun (neolitikoa) aroa ezkerre gure erriaren bar-ne-indarrak ikutugabe dauzkagu. Nola gaude gure olerti, gure filosofia, gure antzertia, gure bai-leta, gure nobela ta gure ertia emateko? Ba al dakigu au dena zer dan, nola irakasten dan? Tele-bisioa, urrutikuskiña, gure erri ta baserrietan sartuko dan berealako egun artan pentsatzen dut. Adimen-mailia gailletakoak izan bear duten gu-re programaen kontrol, asmaketa ta teknika zuzen-daritzat eramateko gauza ez bagera, ajolagabeke-riak menperatzen bagaitu, baztertu ditzakegu gu-re ametsak: utzi ditzakegu auzoko ermitatxoak, dalako "Amigos del Pais" oien gizarteak, museue-tan izango baita gure bizitokia: literatura ta kondaira museu-pitxi biurtuko zaizkigu, ta gu-geu arzagizko irudiak baino ez gerateke.

Oteitza'tar Gorka